

MĚSTO MYSLI

A DALŠÍ TEXTY

NYÁNAPONIKA THERA

Přeloženo z anglického originálu:

The City of the Mind

Nyanaponika Thera

(The Wheel Publication No. 205)

© 1974 Buddhist Publication Society

Kandy, Sri Lanka

Tento text je možné tisknout a kopírovat pouze pro osobní potřebu.

Translation © 1999 Slávek Keprt

NEPRODEJNÉ

Obsah

Úvodní slovo překladatele.....	4
Město mysli – podobenství.....	5
Město mysli.....	6
Odvážná důvěra.....	18
Proč skoncovat s utrpením?.....	20

Úvodní slovo překladatele

Tato knížka se mi poprvé dostala do rukou při mém tříměsíčním pobytu v jednom meditačním centru v Anglii. S autorem jsem se již bohužel osobně nesetkal. Měl jsem však to štěstí, že jsem mohl praktikovat pod vedením jeho přímého žáka, Dr. Mirko Frýby. Jemu patří můj dík za pomoc na cestě i při práci na této knížce.

Jednou z pohnutek přeložit tuto knihu tedy bylo to, že jsem již delší dobu sám praktikoval „cesty za město“ a tudíž si byl vědom, jakou cenu má poselství, jež posel v knize předává. Motivací mi bylo také to, že jsem chtěl svou energii investovat na to, aby se toto poselství dostalo i k dalším lidem. Práce na překladu mi také pomohla lépe si uvědomit, jak moc pro mě znamená přátelství osob podobného smýšlení. Proto zde chci poděkovat Markétě Černé, která mi ochotně a velkou měrou pomohla svými podněty a připomínkami při úpravě jazyka a stylizace a jedné milé paní profesorce češtiny, která bděla nad pravopisem, avšak nechtěla být jmenována.

Osobně budu velmi rád, pokud tato knížka přiměje někoho z vás, milí čtenáři, k tomu, vyzkoušet si pravdivost v ní obsaženého poselství a nezůstat jen u slov.

Slávek Keprt
Praha 1999

Město myslí – podobenství

Předmluva

Mysl člověka je jako velké, hustě osídlené město. A právě tak, jak velice se od sebe liší města, liší se i jedna mysl od druhé. Pro naše podobenství jsme si zde vybrali jen jeden typ myslí a jeden plán města.

Naše město, se svými roztočnými rysy, je samozřejmě výplodem fantazie a nachází se v zemi Neznámokde. Ale mentalita, kterou naše bájně město zachycuje, je až příliš reálná. Co zde chceme vylíčit, je hluboký rozpor v čistě praktické myslí. Ta se navenek může jevit jako nesmírně bystrá, dovedná, inteligentní a „pokroková“. Avšak uvnitř, tak říkajíc na „privátní“ úrovni, je stále ještě primitivní ve svém pudovém chování a hrubých počincích, ve svých nekontrolovaných a nekultivovaných emocích, v celkovém nepořádku a zmatku. Krátce řečeno, je to mysl nesoucí všechny známky vývojové zaostalosti. Naprostá odlišnost těchto dvou úrovní myslí nutně vede k napětí a konfliktu, k ustrnutí a úpadku jak individuálnímu, tak společenskému – jak je to v tomto podobenství vylíčeno na politických převratech ve městě a duševních chorobách jeho obyvatelstva.

Zveme čtenáře k tomu, aby sledoval tyto a další rysy našeho podobenství v myslí současného člověka.

Poněkud ostřejším načrtnutím obrysů nejednotnosti ve městě a v myslí jsme chtěli dát jasné a důrazné ponaučení. Připouštíme, že jsou města a myslí s mnohem příjemnějšími částmi (malými i velkými), kde obyvatelé vedou ušlechtilý člověčenství život v souladu se společností takovou, jaká je. Někdy na ni dokonce mají i prospěšný vliv. Avšak rozpolcená mentalita, vylíčená v našem příběhu, je natolik rozšířená, že hrozí ve své krajní formě zachvácením velké části lidstva Východu a Západu. Proto je třeba, abychom se blíže podívali právě na toto konkrétní město Mysl, na jeho uspořádání a na lid, který jej obývá. Tak tedy vzhůru na obhlídku!

Město myslí

Města prozrazují nejen značnou část své historie starodávné či novodobé, ale pozornému oku vyjeví též mnoho z mentality lidí, kteří je obývají. Kolik měst jsem viděl na své pouti! A jak odlišných! Vždy jsem se na jejich charakteristické rysy musel podívat pěkně zblízka, abych mohl předat smysluplné poselství ze spousty těch, která nosím ve své brašně. Neboť jsem poslem – poslem Probuzených pro ty, jejichž srdce a mysl spí. Oni však, blouzníce v mučivých snech, v zakletí snových slastí, zcela zahloubáni do spřádání svých snů, věří, že bdí. Jak těžký, ba téměř nemožný je úkol předat jim poselství! A přesto je nutné se o to pokusit. Vždy se najde několik těch, kteří se dají vyburcovat ze svého spánku.

Povzbuzeni touto nadějí jsme jednoho dne utmáceni a znaveni dorazili k branám dalšího města. Jelikož se nevyskytuje na žádné mapě, není třeba vás zatěžovat jeho jménem; tím spíše, že – jak později zjistíme – má dosti běžné uspořádání. Takové, se kterým jsme se již častokrát předtím setkali.

Obejdeme-li celé město dokola, všimneme si, že má dvě odlišné části. Je tu hořejší část, tyčící se do výše na náhorní plošině. Ta září krásou, je čistě uklizená a působí až grandiózně. A pak je tu spodní část města, špinavá a zanedbaná. Její nízké domky a chatrče opisují nerovné kontury nížiny, a tak zůstanou často nepovšimnuty nepozornými návštěvníky města, jejichž pohled je okouzlen divy hořejšího města. Ale co se týče nás, chceme mít podrobný, ucelený obraz našeho města. Proto nevěnujeme pozornost oficiálním průvodcům, kteří by nás zavedli jen k turistickým atrakcím. Místo toho radši půjdeme sami svou vlastní cestou.

Hořejší město je honosnou a rušnou výspou práce, průmyslu a obchodu, vědy a výzkumu, umění a přepychu. Jeho dlouhými a rovnými ulicemi proudí zaneprázdněný dav. Z odhodlané chůze kolemjdoucích se člověk může domnívat, že tito lidé vědí, kam chtějí jít a co hodlají dělat. Kdyby jen tolik nespěchali! Nejsme přesvědčeni o tom, jestli to, co chtějí a co dělají, skutečně stojí za ten spěch a zasmušilý a domyšlivý pohled v jejich tvářích. My sami nespěcháme. Jdeme loudavým, nenuceným krokem podél vysokých budov lemujících ulice. Jsou to budovy převážně jednoduché a střízlivé konstrukce. Procházíme kolem mnoha velkých obchodů s lákavým zbožím v pestrobarevných výlohách. Jsou zde obrovské budovy s kanceláři pro obchod a administrativu a také továrny. Později ale

v obytné čtvrti vidíme mnoho pestrých a krásných domů, vil a luxusních sídel. Některé stavby, které jsme viděli v obchodní čtvrti města, se tyčí vysoko do nebe a množstvím pater připomínají Babylónskou věž a její osud. Všimáme si i několika starodávných chrámů, které se v tomto moderním, přísně účelovém prostředí jeví tak trochu jako z jiného světa. A přesto díky tomuto kontrastu vypadají docela důstojně, ačkoliv většinou vytvářejí zvláštní, podivnou směsici stylů.

Toto hořejší město se zdá být vzorem disciplinovanosti, čistotnosti a výkonnosti a je prostoupeno ovzduším cílevědomosti a sebejistoty. Musíme uznat, že je svým způsobem pozoruhodné a krásné. To, co jsme až dosud viděli, je obrazem prosperity a čínorodé a úspěšné aktivity. Není tedy divu, že jeho obyvatelé jsou dost pyšní na to, čemu říkají „naše město“. Ale obyčejně zapomínají před cizinci zmínit, že je to pouze část celku, jen jeden úsek celého města. Přesto však místní obyvatelé rádi mluví o tom, že dospěli k vysoké úrovni civilizace. Jeden z nich nám líčil své nezdolné přesvědčení, že se jen musí ubírat stejnou cestou pokroku, aby ještě překonali tyto vznešené výsledky. Jednoho dne pak budou moci rozšířit všechno toto štěstí do zaostalých oblastí zeměkoule a dokonce i do ostatních částí univerza. Pokud jde o nás, zdvořile se s naším známým rozloučíme a mlčky, jako odpověď na jeho rozjařenost, obrátíme své kroky do spodního města.

Zde vstoupíme do úplně odlišného světa: tak blízkého co do počtu kroků, a přesto tak nesmírně vzdáleného těm zářivým a upraveným místům, které jsme právě opustili. Přes veškerou svou neobvyklost se nám spodní město jeví jako důvěrně známé, ačkoliv mnohdy spíše nepříjemným způsobem. Všední věci, se kterými se zde setkáváme, tak dostávají poněkud tajuplný nádech. Máme z toho stísněný pocit, který se nás drží po celou dobu, co jdeme spodním městem. Je to jako v situaci, v níž jsme konfrontováni s příbuzným pochybné pověsti nebo s ostudnými vzpomínkami. Celou věc zhoršuje to, že důvěrná znalost obrazu spodního města není vždy úplně nepříjemná: musíme přiznat, že se zde někdy cítíme pohodlně a docela jako doma. Navzdory tomu, že se to přičí našemu rozumu.

Dokonce i obloha nad jednotlivými částmi města nám připadá odlišná. V hořejším městě jsou paprsky denního světla studené a oslnivé. Je to trochu nepříjemné na oči a tak tam mnozí nosí sluneční brýle. Tento zvláštní druh světla vede k přehnanému zvýraznění ostrých obrysů

předmětů. Tím se dá vysvětlit, proč zde s oblibou užívají skvrn neurčitých tvarů jako vzoru nátěru. Tlumí totiž kontrasty. Ve spodním městě zase převládá šedožluté olovené příšeří prvních okamžiků přicházejícího rána.

V tomto tlumeném světle, kterému naše oči postupem času přivykly, jdeme jen co noha nohu mine úzkými klikatými uličkami, které jsou povětšinou nedlážděné a špinavé. Podél těchto uliček jsou před domy otevřené odpadní kanály, kterými líně protéká hustá páchnoucí tekutina. Je to odpadní voda z horního města, do které ještě obyvatelé této chudinské čtvrti spodního města lijí vodu po umývání nádobí. „Vskutku dokonalé semeniště nemocí,“ napadne nás. A jeden z obyvatel chudinské čtvrti, sledujíc ne-li naše myšlenky, pak určitě směr našich pohledů, s chechotem zvolá: „To, co nám sem ty povýšenci shora posílají, se jim zas pěkně všecko vrátí! Nákazy kašlou na ňáký hranice!“ Takže zřejmě systém městské kanalizace není tak dokonalý, jak jsme se v hořejším městě díky jeho neviditelnosti a nepřítomnosti zápachu domnívali. Oni pouze odvedou své výkaly z výšin svých honosných domů dolů do nížiny chudinské oblasti a domnívají se, že „sejde z očí, sejde z mysli“.

Většina domů ve spodním městě je nízká a zchátralá, podobá se troskám pokrytým provizorní střechou. Je ale zřejmé, že nejsou moc staré, mají poměrně moderní konstrukce, ačkoliv mizerně postavené a zanedbané. U některých se zdá, že bylo v plánu postavit je větší a s působivou fasádou; ale smělé plány byly uprostřed přerušeny a stavby byly dokončeny kvapně a nazdařbůh, s velmi podivným výsledkem. Také jsme zde zahlédli několik veselých domečků, vypadaly stejně nedokončeně jako ty ostatní, ale byly natřené teplými barvami a od hlavy až k patě žertovně ozdobené. Jejich obyvatelé vypadali stejně jako jejich chaloupky, bezstarostní lidé, kteří nesli neupravenost svého oblečení a obydlí lehkomylně.

Podstatná většina domů ale byla pouze šedá, ponuré a žalostného vzhledu. Stejně tak vypadali i samotní obyvatelé, stojící ve dveřích svých polorozpadlých příbytků a sledující nás svými pohledy. Některé stavby byly pouze nízké přístřešky, ledabyle stlučené ze všelijakého vyhozeného materiálu, pravděpodobně nasbíraného na haldách odpadků hořejšího města. Mnohé z domů, které měly opravdové zdi, byly k sobě tak těsně namačkány, že vytvářely chaotickou změť. Zdály se vrostlé jeden do druhého, jeden po druhém šplhající; a s velmi různorodým uspořádáním a nestejnou výškou skýtaly vskutku barvitou podívanou. Často jsme si lámali hlavu nad tím, jak rozlišit, která část patří k jedné stavbě a která k druhé.

Nakonec, nechávající za sebou poslední z chudinských domků, jsme dorazili k velikému holému pásu země. Byl mírně kopcovitého rázu a vypadal úplně pustě a neobydleně. Ale ne – v dálce jsme postřehli nějaké nejasné postavy, pohybující se sem a tam. Když jsme přišli blíž, viděli jsme, že svahy pahorků jsou posety malými jeskyněmi, jen o něco lepšími než jsou nory, které si hloubí některá zvířata. A také jako zvířata se nám jevili tvorové, kteří se po čtyřech vyplížili ven z děr a zírali na nás se zvířecí tupostí nebo s děsivou divokostí.

Nedokázali jsme přemoci pocit strachu a rychle se vrátili k podivným, ale tak nějak útulným chudinským čtvrtím. Zde nás na hlavní ulici oslovil jeden z těch, kteří za námi po nějakou dobu ze zvědavosti šli a zeptal se nás: „Hledáte katakomby Podvědomí?“ – „Ne, nehledáme,“ odvětili jsme. Docela ochotně jsme ale přijali jeho nabídku ukázat nám cestu k tomu, co bylo, zdá se, atrakcí pro cizince přicházející do těchto končin. Všimli jsme si s určitým strachem, že nás vede zpět k oněm zpustlým pahorkům a jejich podivným jeskynním obyvatelům. „Nebojte se Polovičáků, prostě si jich nevšímejte!“ řekl náš průvodce; užívaje tak zřejmě hovorový výraz pro „pololidi“. „Kdo jsou ti nešťastníci?“ ptáme se. „No, většina z nich jsou původní obyvatelé, kteří zde takhle žijí od nepaměti. Musím ale přiznat, že někteří z nich jsou místní ztroskotanci, kteří nemohli nebo nechtěli dodržovat řádný život dle našich pravidel, na kterých zde musíme trvat. A teď nevíme co s nimi. Nemáme zde žádná rehabilitační střediska a bůhví co ještě, co mají v hořejším městě. Tam by ovšem zase Polovičáky nepřijali.“

Míjíme pahorky a přicházíme do lesnaté oblasti, která se rozprostírá za nimi. Je hluboce zvrásněná a je v ní spousta zalesněných roklí. Sestupujeme strmou stezkou a na dně jedné takové propasti odhrnuje náš průvodce přečnávající keře a popínavé rostliny zakrývající úzké a nesmírně hluboké jámy. „Málokdo o nich ví něco víc. Lidé si nanejvýš pamatují název, který těmto jámám sami dali. Ale sem tam někteří učené chlapíci z hořejšího města přijdou a přinesou jakýsi podivný vynález, který jim umožňuje spustit se do těchto jam tak hluboko, jak jim jejich badatelská výstroj dovolí. Ti, co se dostali natolik hluboko, že s pomocí silného umělého osvětlení zahlédli dno, říkají, že z rozšiřujícího se dna jdou chodby všemi směry.“ To, jak se zdá, potvrzuje naše přesvědčení, že tyto podzemní chodby sahají nejen do hořejšího města, ale tvoří síť pod celou zemí. „Badatelé se nám také svěřili s tím, že když byli tak hluboko, jak jim jen stačily jejich lana a kabely, cítili velké duševní a tělesné vypětí.“

Podílely se na tom patrně závany horkého vzduchu, které stoupaly ze dna. „Tím by se daly vysvětlit mnohé z výbuchů nelogického chování sužujících naši civilizaci.“ Jeden z nich ale namítnul, že to jsou příliš povrchní příčiny, než aby mohly objasnit tyto výbuchy. Takto jsme přeložili a srozumitelnou řečí vyložili to, co jsme byli schopni pochytit z poněkud zmateného a podivínského vyprávění našeho průvodce.

Jelikož jsme neměli ani vybavení ani chuť sestupovat do těchto jam, místo jsme opustili. Prošli jsme propastí a vyšplhali na její opačné straně. Zanedlouho jsme opět byli v otevřené krajině, docela blízko okraje spodního města, ale v jiné části než byla ta, kterou jsme vešli. Místo, na kterém jsme se nacházeli, nabízelo ničím nezastíněný výhled na hořejší město, majestátně se vypínající na rozlehlé náhorní plošině. Docela blízko hořejšího města byla další kolonie jeskynních lidí – vskutku zarážející kontrast. A to nebylo vše. Na okraji spodního města stálo seskupení budov, které byly dokončeny a vystavěny v jednotném stylu – v této oblasti rozhodně ojedinelém. Křiklavé barvy zdí a ohyzdné štukatury na fasádách nás, ve srovnání s decentním stylem hořejšího města a šedí téměř všeho ostatního ve spodním městě překvapily. Tyto domy byly nicméně jen nepatrně vyšší než ostatní stavby spodního města. Měly však velmi široké dveře, snad aby jimi mohly vstupovat početné davy. Přesto byly tyto vchody tak nízké, že i menší člověk se musel sehnout, když jimi vstupoval. Před námi byla nepochybně sídla prodejné lásky a zdálo se, že hojně a pravidelně navštěvovaná.

„Tohle je zábavní čtvrť,“ podotkl náš průvodce. „Je dosti známá a má mnoho zákazníků jak z hořejšího města, tak z našeho kraje.“ A vskutku, viděli jsme nepřetržitý proud lidí vycházejících z hořejšího města, mířících k oněm nápadným budovám a do jejich okolí. Někteří z nich, zřejmě první nastoupivše tuto pout', se chovali poněkud tajnůstkářsky, jako by se klonili k něčemu, co je pochybné pověsti. A skutečně, když vstoupili těmito nízkými dveřmi, museli slevit něco ze své výšky i svého postavení. Většina těchto lidí byla asi pravidelnými návštěvníky, kráčejičými známou cestou spíše bezmyšlenkovitě a netečně. Na tvářích těchto lidí jsme nezahledli ani náznak radosti či nadšení, jak by se dalo očekávat od „hledáčů rozkoše“. Dokonce i ti mladí mezi nimi vypadali dost znuděně. Celé to putování vypadalo spíše jako navyklý rituál než hledání radosti a bezstarostného potěšení.

Znovu se vydáváme k obytným čtvrtím spodního města. Obyvatelé v obnošených, ale pohodlných šatech velmi připomínají jejich vlastní domy: jejich šatstvo je stejně tak neúplné a legračně zkombinované, někdy jsou to pouze špinavé kusy hadrů, chatrně spojené dohromady podivnými sponami. Tito lidé ve svých domech moc nepobývají, vypadá to, že se po většinu dne shlukují v úzkých uličkách, postávají společně ve skupinkách, besedují a gestikulují, jako jsme to viděli ve městech v oblasti Středozeří. Také jsme si povšimli osamělých postav, které se ploužily mezi zástupy, něco si mumlaly nebo hlasitě mluvily samy pro sebe. Monology jsou zde zřejmě natolik běžné, nakolik jsou ojedinělé a opovrhované v hořejším městě.

Obecně vzato jsou zřejmě obyvatelé spodního města bezúhonní lidé, kromě obyvatel několika uliček, které jsou rejdištěm zločinců a dalších podezřelých existencí. Do těchto uliček jsme pouze nahlédli, ale netroufli jsme si jít dál, protože jsme uviděli shluk poněkud hroživě vyhlížejících osob, které si zcela veřejně vyměňovaly zlodějské a mordýřské nádobíčko. Dozvěděli jsme se, že navzdory vysoce vychvalované účinnosti správních úřadů hořejšího města, ani policie, ani jakýkoliv jiný trestní orgán ještě nikdy nevstročil do spodního města. Nenaleznete tu ani školy, ani jiná vzdělávací a kulturní zařízení.

Způsob řeči obyvatel spodního města je tak nespořádaný jako jejich oblečení a obydlí. Slova vyražejí překotně, přerušuje je uprostřed věty, konče tak téměř nezřetelným mumláním; načež znovu následují divoké výkřiky a dokonce nejasné zvuky podobné zvířecím. Když mluví, mnohdy bez skrupulí přerušují jeden druhého a často lhostejně pokračují každý ve svém vlastním, docela odlišném tématu. Proto jsme nepředpokládali, že naslouchání jejich klábosení by pro nás mohlo být nějak poučné, kromě toho, co o jejich stavu mysli prozrazoval zmatený způsob mluvy.

Před návratem do hořejšího města jsme si chtěli odpočinout na jeho klidnějším okraji. Zabloudili jsme pohledem na náhorní plošinu nad námi, kde se tyčily vysoké budovy hořejšího města. Když jsme se zadívali pozorněji, všimli jsme si skupinky lidí, která odtamtud vycházela a sestupovala ze svahu naším směrem. Blízko nás dorazili k prvním domkům spodního města a pak se stalo cosi tajemného a podivného: před našima očima ztratili svůj pěstěný vzhled, svůj nadšený a oduševnělý výraz, své rozhodné a energické pohyby a z čista jasna nabyli jejich vzhled, chování a ošacení nedbalosti typických obyvatel spodního města. Někteří se ztratili

v zábavní čtvrti, jiní se zapojili do klábosících skupinek v ulicích a zjevně se cítí jako doma. Zdá se, že vedou jakýsi tajemný dvojí život. Později nám to v hořejším městě se zdráháním potvrdili. Ačkoli prý je mnoho těch, kteří nikdy neopustili spodní město, je v hořejším městě pouze několik takových, kteří nejsou pravidelnými návštěvníky onoho nechvalně proslulého dvojčete hořejšího města.

Z našeho místa, kde máme dobrou vyhlídku, jsme však zpozorovali, že se provoz pohybuje také opačným směrem: z kraje chudiny nahoru k vrcholům civilizace. Vidíme dlouhá procesí dětí se školními aktovkami, které spěchají do svých škol v hořejším městě. Jsou zde také početné skupiny dospělých, kteří jdou patrně pracovat do továren a úřadů tam nahoře. Po tom, čeho jsme právě nyní byli svědky, nemáme nejmenších pochyb, že se všechny tyto děti a pracující lidé také promění, jakmile dosáhnou cíle své cesty, ale v jejich případě to bude ve shodě s jejich dočasným pobytem v prostředí hořejšího města. Podivná schopnost, předčící chameleónovu přizpůsobivost. Zdá se, že pramení z biologické a sociální potřeby udržet pro život nezbytnou komunikaci mezi dvěma částmi města.

Zadumaně se vracíme do hořejšího města, a když se znovu díváme na zdejší lidi, naše oči jsou po posledních zážitcích všímavější a kritičtější. Pečlivěji se díváme do těchto sebejistých tváří a pozorujeme napětí za tou zdánlivou jistotou a pevností jejich rysů. Tu a tam jejich sebeovládání selže a tik v obličejí nebo neklidné pohyby končetin prozradí, co je skryto za okázalou fasádou. Nyní chápeme, že tito lidé *potřebují* spodní město jako odpočinek od svého nuceného sebeovládání proto, aby byli schopni znovu zvládat požadavky života hořejšího města. Tak to, co bylo původně pouze nedostatkem sociální a psychologické integrace, se stalo pevně zakořeněnou, téměř organickou potřebou, která se nedá jen tak vytěsnit. Přesto naše poselství optimisticky říká, že to není bludný kruh a že existuje Cesta ven.

V některých případech se stane, že těmto lidem nucený klid vypoví službu. Na vlastní oči jsme viděli, jak se jeden z kolemjdoucích zhroutl na ulici a celý roztřesený se posadil na obrubník a další den jsme potkali jednoho, který začal z ničeho nic zběsile běhat ulicemi, přičemž křičel a rozhazoval rukama. O oba se rychle postarali městští vykonavatelé pořádku. První, lehčí případ, byl odveden do přívětivě vypadající budovy umístěné v parku; na jejíž bráně jsme četli nápis: „Dům klidu č. 24“.

Z toho usuzujeme, že takových tu potřebují mnoho. Ten druhý člověk, běžec, vyžadoval trochu drsnější zacházení, než se podvolil; nakonec byl odveden do ohromné mnohaposchod'ové budovy obehnané vysokou zdí, na jejíž vstupní bráně bylo napsáno „Léčebný dům č. 6“. Zde jsou odborníci na vytváření příjemných a klamných názvů pro ne až tak příjemné skutečnosti. První budova byla nepochybně psychiatrická léčebna, kdežto druhá, otřesně velkých rozměrů, ústav pro choromyslné.

Když jsme procházeli kolem docela mladého muže, povšimli jsme si u něj prvotních příznaků toho, čemu zde říkají „občanské selhání“: v obličejí měl tik a chvěl se po celém těle. Zdvoreile jsme ho oslovili, a dříve než ho mohla zdravotní policie zahlédnout, jsme ho vzali za ruku a pomalu vedli do tiché zadní místnosti malé restaurace, kterou jsme znali. Tam jsme ho uklidnili, nabídli mu nealkoholický nápoj a poslali do vedlejší lékárny pro krabičku „prášků na uklidnění“. Tyto prášky jsou zde téměř každodenním chlebem a příliš častým užíváním ztratily pro mnohé, kteří je brali, účinnost. Ale u našeho přítele se zřejmě jednalo o první lehký záchvat a lék na něj měl rychlý účinek; stejně tak možná i klid pološeré místnosti a naše povzbudivá slova spolu s dobrým jídlem, které jsme mu nabídli.

Když se vzpamatoval, byl dojemně vděčný za trochu té pomoci, které se mu od nás dostalo. „Chytnout mě oni,“ řekl, „odvedli by mě do té děsné izolační osady, které říkají ‚prázdňinový tábor‘. Byl by to můj první pobyt a z toho, co jsem se o tom místě doslechl, je jisté, že by se mi přitížilo a byl bych zralý pro ‚Dům klidu‘. Opravdu si v táboře myslí, že tahle ‚valení klínů do hlavy‘ a přiblblá zábava, kterou poskytují, mohou někoho vyléčit? To přeci jen zvýší znechucení, které mnozí z nás cítí z toho, jak v tomto přenádherném městě žijeme! Nu, jsem vám vděčný za vaši pomoc. Alespoň na chvíli jsem nebyl odkázán jen na ten druh terapie, který zde přidělují. Raději vás ale nebudu obtěžovat se svými osobními problémy ‚nepřizpůsobivosti‘, jak to nazývají. Ale prosím, povězte mi: může se přizpůsobení tomuto stylu života skutečně nazývat ‚správné‘ a čím může být takové přizpůsobení opodstatněno? Ale promiňte mi, prosím, že znovu odbíhám od tématu! To patří k mé nemoci: opravdu mě dráždí ty uhlazený slogany, který nám vtoukají do hlavy proto, abychom je přijali a používali. Opravdu jsem vás nechtěl obtěžovat se svými osobními výstřednostmi. Ale to, co jsem vám vlastně chtěl říci, je něco, co se týká našeho města. Čeho si vy, jakožto cizinec, nemůžete tak snadno všimnout; a co se můžete dovědět

jen od lidí jako jsem já, kteří jsou na hranici mezi zdravým rozumem a šílenstvím, totiž, podle toho, jak to oni nazývají.“

Hlas našeho přítele teď přešel v šepot: „V tomhle městě se dějou vážně nekalý věci! Nenechte se zmást prvním pohledem! Ohrožují nás nepřátelé. A jak se jim může toto město při své nejednotnosti bránit? A jak bychom se vůbec mohli bránit, když je tím hlavním nepřítelem právě sama nejednotnost! Je tu mnohem víc lidí jako jsem já, kteří ztratili víru v to, čemu zde říkají ‚naše vznešená městská civilizace‘. A jak zde může člověk žít a zůstat duševně zdravý, je-li v neustálé opozici ke všemu, co vidí, slyší a dělá? Jsou tu takoví, kteří se skutečně chopili této vznešené víry velmi silně: nádoba jejich domýšlivosti se naplnila po okraj a vše v nich ztuhlo jako kámen. Můžete se s nimi setkat v našem ‚Léčebném domě‘, kde se jim říká ‚kamenné sochy‘. Pak jsou tu tací, kteří se stali obětí své domýšlivosti jiným způsobem: ti se prostě sesypali jako domeček z karet; porazí je i nejnepatrnější problém v jejich životě. Avšak většina obyvatel je jako já: ‚rozvraceči‘, nevěřící, kteří neměli dost sil pokračovat dvojím životem, navenek přizpůsobiví a vnitřně vzdorovití – a nesou nelibě takovýto život a svou vlastní slabost.

„A jsou zde ještě další věci, které vám musím sdělit. Máte potuchy o tom, že jsme tu sužováni invazemi barbarů? Znovu a znovu zneklidňují naše město. Ne, nemám na mysli primitivní kmeny. To, o čem mluvím, je nepřítel uvnitř. Tento konflikt má původ v našich vlastních lidech, v těch kteří si osvojili až příliš mnoho z obyčejů spodního města, a to těch nejhorších. Navštěvovali jej totiž příliš často a příliš dlouho. Když tito lidé nabudou na síle a začnou si dovolovat, zmocní se dokonce i na nějaký čas vlády nad městem a nám dá hodně práce, než je znovu vyženeme. To vyžaduje některá represivní opatření, která musejí snášet také ti čestní, stojící na naší straně. Je to menší zlo než nechat pokračovat vládu barbarů. Přesto víme, že tyto násilné metody jen zvyšují napětí v naší společnosti a to zase přispívá k výskytu těchto převratů. Jak to skončí, nevím. Nejsem si tak jistý, zda ti čestní vždy zvítězí. Možná se zde jednoho dne barbaři usadí nastálo.

„Mnozí z nás vědí, že tuto kritickou situaci je možné vyřešit jedině integrací obou částí naší společnosti v jednotný a vyvážený celek. Ale jak se do takového obrovského úkolu pustit? Kromě vlastních potíží bychom byli konfrontováni s odporem z mnoha stran; s oněmi domýšlivými ‚obránci naší civilizace‘ a s dalšími, kteří jsou příliš egocentričtí, než aby

se vzdali výsad, nebo si dělali starosti s reformami. A především s těmi, kteří se stali závislími na svých návštěvách chudinských brlohů a nejsou ochotni vzdát se tamějších požitků; ti by nesouhlasili ani s mírným úklidem těchto míst.

„Veškeré váhání vypořádat se s našimi problémy a přivírání očí nad věcmi, které se dějí, naši situaci neustále zhoršuje. Největší nebezpečí, které hrozí našemu městu, spatřujeme v osudu těch, kteří jsou pečlivě izolováni v našich léčebných domech: to jsou ti, kteří úplně ztratili schopnost žít ve dvou úrovních. Nastálo si přivlastnili vlastnosti, chování a mentalitu těch nejhorších obyvatel spodního města a nedokáží ji odhodit, tak jako to děláme my, když znovu vcházíme do hořejšího města. U těchto lidí byly nadobro vymazány vlastnosti lidí z hořejšího města a jejich rostoucí počet v nás vyvolává velký neklid. To ale nejsou ti, kteří v našem městě zosnovávají barbarské převraty. Ti v sobě musejí mít ještě notnou dávku inteligence lidí z hořejšího města na to, aby byla jejich akce třeba jen dočasně úspěšná.

„No, mám za to, že potíže našeho města jsou bezvýchodné. Proslýchá se, mezi námi rozvraceči, že existuje Cesta ven. Ale jenom mluvit o tom, nebo věřit v tuto cestu se zde považuje za zradu. Pravda, naše klášterní učení jsou založená na takové touze. Ta je ale již bezpečně pohřbena pod nánosem prázdných frází a nesrozumitelných symbolů, které nikdo nebere vážně. V nejlepším případě jsou doporučovány a používány jako tisíce prostředky, a to proto, abychom snášeli strastiplnou přítomnost v naději na štěstí na onom světě. Pokud jde o naše moderní a modernizovaná učení, jsou dokonale přizpůsobena našim pochybným městským hodnotám. A co se týče oněch zvěstí o Cestě ven, doposud se neobjevil nikdo, kdo by nám byl schopen ukázat východ přístupný z pozice, ve které se ve skutečnosti zde a nyní nacházíme. Nebo snad znáte vy takovou Cestu ven?

„Pojď a přesvědč se,“ odpověděli jsme. Vedeni instrukcemi námi neseného Poselství, vzali jsme ho za ruce a vedli ven z města. Po cestě, která pozvolně stoupala jsme dorazili do pásma lesnatých hor – Hor klidu. Zdolali jsme dosti strmý, skalnatý hřbet hory, jedné z těch, které poskytují ničím nerušený výhled. Poté jsme mlčky ukázali na východ. Tam v dáli, a přesto jakoby lákavě blízko, plynul široký stříbřitý proud vznešené řeky, třpytící se oslnivě v intenzivním slunečním světle. Na dalekém obzoru se proud vléval do ohromného oceánu rozprostírajícího se za pobřežím, které jsme jen nejasně rozpoznávali.

„Tato řeka se nazývá ‘Střední proud’ a ohromný oceán je ‘Oceán osvětlení’. Zde je, přáteli, tvá Cesta ven z věčné neutěšenosti města, kterou tvá znavená mysl nahlédla. Je to však Cesta jen pro ty, kteří jsou schopni plavit se po proudu a dosáhnout oceánu. Plavidlo, dobrou a pevnou loď, si však musíš postavit sám.“ A ukázali jsme na vysoké a silné stromy obklopující hory.

„Nejprve budeš muset s těmito stromy a vrcholky hor navázat uklidňující a blahodárné přátelství. Hory klidu ti pomohou odvyknout si od nutkové potřeby neustále podnikat výlety do spodního města. Kdykoliv budeš mít volnou chvíli, pobývej zde a zbuduj si ochranný přístřešek. Ticho hor, vůně stromů a květin potěší tvé srdce a dodají ti sílu. A potom začni budovat svou loď! Tvrdá práce za vznešeným účelem a radost a uspokojení z pokroku tě znovu připraví snášet požadavky spojené s tvým životem ve městě. Domnívám se totiž, že i nadále budeš muset po nějaký čas pokračovat v městském životě. Budeš tedy muset cestu mezi městem a horami klidu udržovat, aby ji nepohltila džungle, nebo aby nebyla v dolním úseku zavalena skládkami odpadu z obou městských částí. Tato cesta se nazývá ‘Cesta všímavosti’. V této chvíli je to jen uzoučká pěšinka, kterou jsme přišli. Ačkoliv postačuje pro prázdninový výlet, není dost spolehlivá pro tvoje pravidelné, možná každodenní, přechody mezi městem a horou. Budeš ji muset rozšířit, uhladit a odstranit z ní překážky. Jinak v tobě námaha z každodenní chůze prohloubí propast mezi tvým pracovním životem a těmi několika hodinami v horách. Povědomí této propasti pak způsobí, že tvůj konflikt nabyde na intenzitě a bolestivosti. Proto nezanedbávej čištění Cesty všímavosti! Pokud ji udržíš průchodnou a zdokonalíš ji, brzy se ti bude jevit velice hladká a povede přímo až ke tvému pracovnímu stolu. Tvůj život a práce ve městě se stanou prodloužením této Cesty. Pokud se tak nestane, nebudeš moci zacelit trhlinu v sobě samém, ani nebudeš schopen pomáhat překonat tuto nešťastnou nejednotnost města.

„Možná se k tobě zanedlouho v horách i při práci na stavbě plavidla připojí přátelé. Radost a síla v tobě rostoucí bude tichou výzvou, jež dojde sluchu těch, kteří jsou schopni ji zaslechnout uvnitř. Možná nadejde čas, kdy povede řádná cesta z města do hor klidu, jako ta, která nyní směřuje do chudinských brlohů. Avšak až půjdeš do hor a zpět, nenastanou v těle a v mysli žádné strašidelné změny jako u těch, jejichž způsob života a mysl nejsou v jednotě.

„Až se tak stane, mohou tví společníci dosáhnout v záležitostech města dostatečného vlivu, aby se mohli důkladně a uváženě ujmout práce na jeho sjednocení. Bude třeba začít s tím v obou částech. Ale v této chvíli bychom neměli plánovat tak daleko dopředu. Já přijdu znovu. Do té doby seženeš přátele a zajisté mezi nimi budou také obyvatelé spodního města. Vzhledem k tomu, že mnozí z nich dojíždějí pracovat do továren hořejšího města, je docela možné, že se ti podaří najít alespoň několik připravených pro ‚cestování do hor klidu‘ a ochotných připojit se k tobě v práci na společném cíli. Měl bys to zkusit. Z tvého prvního osamělého přístřešku v horách může vyrůst obrovská osada a práce na dokončení lodi se urychlí.

„Ponejprv to bude osada těch, kteří v ní budou trávit pouze hodiny nebo dny svého volna. Ale v nadcházejícím čase, až nabyde idea jednotného a harmonického města a vyššího cíle konečné Cesty ven síly a podpory, mohou ti obyvatelé pomoci, když se ty a další rozhodnete zanechat života ve městě. S uspokojením, vzdávaje se povadlých městských požitků a jeho neustálých problémů, kterým jsi již odrostl, přijdeš pobývat a žít v horách klidu, plně se věnovat své práci a svému cíli. Z těch, kteří tě budou následovat, vznikne ‚Bratrstvo hor‘ oddané tomu spustit loď, vstoupit do Proudů a dosáhnout Oceánu, tak jak to zakusil ten, jenž byl objevitelem Stezky a je ztělesněním Osvícení. Toto je poselství, které jsem ti od něj přinesl.“

Přiměješ-li se k tomu, nezůstane poselství vzdušným zámekem.

Odvážná důvěra

Důvěra nezahrnuje pouze víru v existenci věci nebo v pravdivost věroučného tvrzení, ale také přesvědčení o moci toho, čeho se týká. Náboženské přesvědčení je víra a důvěra v moc Nejvyššího Dobra a buddhistická víra je zejména víra v neporovnatelnou moc Ušlechtilé osmičlenné stezky, důvěra v její očistný a osvobozující účinek.

Mezi těmi, kteří si říkají „věřící“ nebo „zbožní“ nebo v našem případě buddhisté, je stále ještě příliš málo těch, kteří mají tento druh opravdové důvěry ve skutečnou moc Dobra změnit a povznést život jednotlivce a společnosti, ochránit je před odolností zla v nich samotných a ve vnějším světě. Příliš málo se jich odváží svěřit se mocnému proudu Dobra. Protože je jejich důvěra slabá, věří, že moc zla v nich a ve světě je silnější – příliš silná na to, aby s ní mohli zápasit. Mnoho politiků všude na světě, zdá se, tomu také věří, zvláště ti, kteří si říkají „realisté“, zřejmě protože předpokládají, že jen zlo je „reálné“. Domnívají se, že se musí podrobit jeho větší moci. Nejsou-li ochotni tento názor přezkoušet, není divu, že nejsou schopni dosáhnout mnoho dobrého.

Stát jistě před mocnými silami zla a hlouposti, tento druh opravdové důvěry v Dobro vyžaduje jisté množství odvahy. Ostatně žádný pokrok, ať už v čemkoliv, není možný bez odvahy. Pokrok znamená překonat přirozenou setrvačnost přítomných neuspokojivých podmínek v životě jednotlivce i ve společnosti. Dozajista to vyžaduje odvahu udělat první krok k prolomení této přirozené setrvačnosti a pudu sebezáchovy věcí a mysli. Právě tato odvaha je předběžnou podmínkou úspěchu.

Dávni učitelé buddhistické nauky si byli dobře vědomi, že odvaha je základním rysem pravé důvěry. Proto přirovnávají důvěru k silnému a odvážnému hrdinovi, který se vrhne přes rozbořený potok, aby bezpečně vedl na druhý břeh slabší lidi, kteří zůstali bojácně stát na břehu nebo po něm rozčileně a marně pobíhají nahoru a dolů, zaměstnání neúčinnými diskusemi o místě vhodném pro skok. Tohoto přirovnání můžeme užít pro život společenský, jakož i pro život vnitřní. V případě společenského života jsou „slabší lidé“ ti, kteří jsou ochotni následovat a podporovat vůdce, ale nejsou schopni sami začít. V případě vnitřního života jsou „slabší lidé“ ty kvality nezbytné pro duchovní pokrok, které

jsou buď nerozvinuté, nebo jsou oddělené od svých doplňkových schopností.¹

Dva faktory vnitřního pokroku, které se navzájem doplňují, podporují a vyvažují, jsou moudrost (*paññá*) a důvěra (*saddhá*). Pokud zůstane moudrost bez důvěry, úcty a upřímného nadšení, ustrne v pouhou teoretickou vědomost a intelektuální ocenění učení; to je tu ale proto, aby se jím žilo, a ne, aby se o něm jen přemýšlelo a mluvilo. Slovy našeho přirovnání: moudrost, není-li podepřena hrdinou zosobňujícím důvěru, bude pouze pobíhat po břehu proudu nahoru a dolů, což se jeví jako činnost zdánlivě náročná a důležitá, přináší ale ve skutečnosti jen nepatrné ovoce. Moudrost oddělená od důvěry bude postrádat pevné přesvědčení ve svou vlastní schopnost být průvodcem na cestě životem. Bez tohoto vnitřního přesvědčení se bude zdráhat se usilovně řídit svými závěry a instrukcemi; nebude mít odvahu udělat první konkrétní krok na cestě na druhý břeh. Důvěra jako doplňující schopnost, podporovaná rázností a trpělivostí úsilí (*virija*), dá křídla moudrosti, které tak umožní povznést se nad ubohost nepoužitých vědomostí a neplodných slovních pútek pojmového myšlení. Na oplátku za to dá moudrost důvěře schopnost rozlišování a spolehlivé vedení. Tím se zabrání vyčerpání důvěry, protože se neplýtvá její energií na bezvýsledné citové výlevy a nesprávně zaměřené úsilí. Proto bychom vždy měli dbát na soulad mezi důvěrou a moudrostí. Pravou všímavostí udržované ve vyváženém stavu se tak tyto dvě schopnosti osvědčí jako ideální společníci, kteří jsou spojenými silami schopni čelit jakémukoliv nebezpečí a obtížím na cestě k osvobození. Pravá všímavost dohlédne na to, aby spolu držely krok.

Nechte důvěru, odvážnou smělost důvěry, učinit první krok na vaší cestě! Při druhém kroku najdete mnoho pomocníků uvnitř sebe i zvenčí. Mezi lidmi je stále ještě příliš mnoho těch, kteří věří v moc zla a příliš málo těch, kteří věří ve vítěznou moc Dobra.

¹ Řídící schopnosti mysli. Mezi pět, pro kultivaci mysli nejdůležitějších schopností patří: důvěra (*saddhá*), moudrost (*paññá*), soustředění (*samádhi*), úsilí (*virija*) a všímavost (*sati*). Podrobněji viz. M. Frýba: *Abhidhamma – Základy meditativní psychoterapie a psychohygieny* (Stratos, Praha 1991, str.56).
(pozn. překladatele)

Proč skoncovat s utrpením?

Buddha prohlašoval, že učí Dhammu za jediným účelem – vést bytosti k osvobození od utrpení. Pokud nás toto učení přimělo k rozhodnutí skoncovat s utrpením, má prvořadý význam to, že jasně chápeme problém utrpení v jeho skutečné šíři a hloubce. Jestliže chápeme tento problém nedostatečně, bude také naše snažení odstranit jej nedostatečné, nebudeme schopni sebrat potřebnou sílu k tomu, aby přinášelo plně uspokojivé výsledky.

Ptáme-li se, „Proč skoncovat s utrpením?“, je pochopitelnou odpovědí, že si přejeme ukončit utrpení, protože být oproštěn od bolesti a smutku je přirozeně nejniternější touha naší vlastní existence. Ale je tu další strana pravdy utrpení, kterou bychom měli vzít v úvahu, a tudíž přidat další důvod k odpovědi na naši otázku. Při snaze o vyhasnutí utrpení bychom neměli myslet jen na vlastní bolest a smutek, ale také na utrpení, které působíme druhým, dokud jsme nedosáhli dokonalé čistoty srdce osvobozeného od žádostivosti a dokud jsme nedosáhli pronikavého vhledu osvobozené mysli. Pokud si pravidelně připomínáme skutečnost, že na naší pouti samsarickým životem nevyhnutelně zvyšujeme také utrpení druhých, měli bychom pociťovat zvýšenou naléhavost, pro kterou pak odhodlaně a opravdově nastoupíme cestu vedoucí k našemu vlastnímu osvobození.

Utrpení, které můžeme působit našim bližním, zahrnuje jednak ty případy, kdy se ostatní bytosti stávají pasivním objektem našeho zhoubného jednání. Naše chtivost vykrádá, ožebračuje, olupuje a ubírá, pošpiňuje a hanobí. Naše nenávisť zabíjí a ničí, zraňuje a vyvolává strach. Kalné vody naší stále se vměšující nevědomosti zaplavují a pustoší poklidné břehy bližního našeho; naše mylné hodnocení ho svádí na scesti a zanechává ho v nouzi.

Pak je tu druhý a dokonce zhoubnější způsob, jakým mohou naše nečistoty způsobit druhým zranění. Naše zlovolné nebo nečisté jednání často provokuje v ostatních zhoubnou reakci, která je ještě více zamotává do sítě jejich vlastních nečistot. Naše chtivost zvyšuje v druhých chtivost soutěžit; naše smyslná žádostivost v druhých vyvolává smyslné tužby, které mohly spát, pokud bychom je neprobudili. Naše nenávisť a zlost vyvolává nepřátelství a uvádí tak do chodu nekonečný koloběh vzájemných odplat. Naše předsudky se stávají nakažlivými. Našimi mylnými

představami klameme druhé, kteří těmto představám dodávají váhy a vlivu tím, že jim věří. Naše nesprávné úsudky, falešné hodnoty a chybné názory, někdy jen nahodile vyjádřené, převezmou jiní a rozvinou je do rozsáhlých systémů mylných a zvrácených představ, které působí nevýslovnou škodu v myslích lidí. Ve všech těchto případech leží nemalá část zodpovědnosti na nás. Jak opatrní musíme být v tom, co říkáme a píšeme!

Třetí způsob, jak můžeme zapříčinit utrpení druhým, je skrze proměnlivou a omezenou dobu trvání našich emocí. Naše vlastní láska k určité osobě může zaniknout přirozenou cestou, zatímco nás osoba, kterou jsme milovali, stále miluje, a tudíž trpí nedostatkem naší péče. Nebo naopak: zatímco láska druhého k nám zanikla, naše vlastní stále trvá a neustále na něj naléhá, narušuje jeho potřebu svobody, vyvádí ho z rovnováhy a působí mu v srdci bolest, jelikož se rmoutí tím, že nám nemůže pomoci. To jsou celkem běžné situace v mezilidských vztazích a jejich následky jsou často tragické. Pociťujeme jejich palčivost zvláště silně, protože, zdá se, nedošlo k žádnému etickému provinění, pouze přísný a nemilosrdný zákon pomíjivosti vtiskl svou bolestivou pečeť na tuto životní epizodu. Avšak i zde platí etické principy, ačkoliv je věcí formulace, jestli užijeme slovo „provinění“. Správně chápáno, jde o smyslounou žádostivost, připoutanost nebo touhu, zapříčiňující bolest následkem neuspokojení. Vidíme-li událost v tomto světle, je nám okamžitě jasnější druhá ušlechtilá pravda: „Žádostivost je kořenem utrpení“ a ten zdánlivý paradox: „Z toho, co je nám příjemné, vyvstává utrpení.“ Když důkladně uvážíme tento drobný příklad životního utrpení, jak je zde ukázán, věru si řekneme: „Už tohle samo o sobě stačí k tomu, abychom se odvrátili od všech forem existence, zbavili se iluzí o nich, odpoutali se od nich!“

Dosud jsme nevyjmenovali všechny způsoby, kterými mohou naše vlastní nečistoty strhnout druhé do víru utrpení. Ale pravděpodobně postačí, když zde přidáme čtvrtý a poslední bod. Naše vlastní vášně a nevědomost, ať už zasahují jiného přímo, nebo jen jako pozorovatele, mohou přispět k jeho poškození tím, že zničí jeho důvěru v člověka, víru ve vznešené ideály a jeho ochotu přispět k dobru ve světě. Naše vlastní nedokonalosti ho tak mohou vést k tomu, že se z něj následkem zklamání stane sobec a díky osobní nebo neosobní zášti cynik nebo mrzout. Následkem našich vlastních nedokonalostí se znovu oslabí síly dobra nejen v nás, ale i v druhých.

Mnozí budou na buddhistickou nauku zabývající se utrpením reagovat takto: „Jsme si dobře vědomi toho, že štěstí a krása, radost a potěšení musí být vykoupěny určitým množstvím utrpení. A my jsme poslušní, tak platíme bez reptání dokonce i cenu nejvyšší, smrt; a myslíme, že to za tu cenu stojí a že to dodává našemu požitku tu správnou příchut’.“ Před ty, kteří takto mluví, můžeme předložit výše uvedená fakta a zeptat se jich: „Jste si vědomi, že cena o které mluvíte, není vykoupěna jen vašim vlastním utrpením, ale také utrpením druhých? Myslíte si, že je správné a čestné, když druzí musí platit za vaše štěstí? Najdete ještě tu ‚extra‘ příchut’, podíváte-li se na své štěstí z tohoto úhlu?“ A náš kolega – za předpokladu, že je čestný a ušlechtilý (a jen tehdy bude smysluplné s ním mluvit), zamyšleně řekne: „Na to jsem nepomyslel. To je pravda, nesmím zapřičinit to, aby druzí museli platit za mé nedostatky. Pokud budu mít v úmyslu počínat si nečestně a nepoctivě ve svém každodenním jednání, nebude tomu tak podobně i ve vztahu k nejdůležitějším životním problémům?“ Pak si můžeme být jisti, že jsme do jeho mysli zaselí semínko, které v pravý čas vyklíčí.

Nyní se vrátíme k našim úvahám, kterými jsme se původně zabírali. Viděli jsme, jak může naše jednání ovlivňovat druhé mnoha způsoby, jak mohou naše nedostatky stáhnout druhé k utrpení, provinění a zamotat jim hlavu. Tak by měla být naše neustále narůstající odpovědnost za mnoho utrpení a neštěstí ve světě dodatečným a silným stimulem, abychom se i pro dobro druhých očistili a zacelili.

Samozřejmě, že naše vlastní celistvost a zdraví druhé nevyhlídí, alespoň ne přímo a ne ve všech případech. Naše vlastní čistota jen zřídka uchrání ostatní od páchání zla. Nabytím duševního zdraví ale přinejmenším o jedno snížíme počet zřidel nákazy ve světě a naše vlastní čistota sníží zásoby paliva vyživující plameny nenávisi, které pustoší tuto zemi.

Tím, že jsme si i nadále vědomi utrpení, které zapřičiňujeme, a utrpení, kterému bychom mohli předejít, přidáváme dva silné motivy k těm, které nás již pobízejí nastoupit cestu osvobození: odvážný cit pro mužnou zodpovědnost a plnost mateřské lásky a soucitu. Tyto doplňující se ideály povinnosti a lásky, kterým můžeme říkat mužské a ženské principy, nám budou nápomocny při neochvějném kráčení po cestě. Lásky a soucitu k těm, kteří by se mohli stát oběťmi našich vlastních nedokonalostí, nás bude pobízet, abychom splnili vůči nim naši povinnost, a to jedinou možnou cestou: splněním povinností vůči sobě samým.

Výše uvedené myšlenky jsou výstižně vyjádřeny málo známými Buddhovými slovy:

„Chráníce sebe, chráníme druhé, chráníce druhé, chráníme sebe“ (Samjutta, 47:19).

Ve světle předchozích pozorování se tato jednoduchá, avšak pronikavá slova Vznešeného stanou ještě průhlednějšími, naplněnými magickou silou vyvolávající hnutí v hloubi naší podstaty. Uvažováním nad tím, jak naše vlastní nečisté jednání může mít zhoubný vliv na druhé, ještě lépe pochopíme, že se obě tvrzení v této pasáži doplňují: tím, že ochraňujeme sebe, děláme, co můžeme pro ochranu druhých; tím, že si přejeme ochránit druhé před utrpením, které můžeme zapříčinit, uděláme to nejzazší proto, abychom chránili sami sebe.

Proto si musíme pro naše vlastní dobro a pro dobro našich bližních všimnout každého kroku, který podnikneme. Tak je to uvedeno ve stejné rozpravě, že praktickou metodou k dosažení této dvojnásobné ochrany je spolehlivé ustavení všímavosti (*satipathána*), která se také zde ukazuje být „jedinou cestou“ (*ekájano maggo*): „Budu chránit sebe,‘ tak musí být kultivováno ustavení všímavosti. ‚Budu chránit druhé,‘ tak musí být kultivováno ustavení všímavosti.“

Stejná myšlenka a metoda je vyjádřena v části Buddhovy rozpravy „Rady Rábulovi“ (Madždžhima 61):

„Poté, co znovu a znovu zvažujeme konání tělesné, verbální a myšlenkové, bychom měli ... před konáním tělesným, verbálním a myšlenkovým, během jejich konání a po jejich vykonání, zvážit: ‚Vede toto konání k poškození mne samotného; k poškození druhých, k poškození obou?‘ Poté, co znovu a znovu zvažujeme, bychom měli očišťovat své konání tělesné, verbální a myšlenkové. Tak se máš, Rábulu, trénovat.“

Dále se říká:

„Takto se, mniši, máte trénovat: Zvažující své vlastní blaho je dobré usilovat neúnavně. Zvažující blaho druhých je vhodné usilovat neúnavně. Zvažující blaho obou je vhodné usilovat neúnavně“ (Samjutta, 12:22).

Tyto tři Mistrovy řeči se osvětlují navzájem. Tím, že nám připomínají pravé motivy našeho hledání a vybavují nás pravými metodami k uskutečnění našeho úkolu, budou spolehlivými průvodci při kráčení po cestě.